

*Марія Кирилюк, Наталія Ставчук
(Умань, Україна)*

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ОРНІТОНІМАМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ
ДОМАШНІХ ПТАХІВ У НІМЕЦЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ
ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

У статті йдеться про порівняння семантики і структури німецьких, англійських та українських фразеологічних одиниць з орнітонімами на позначення домашніх птахів і їх поглиблений опис крізь призму лінгвокогнітивного підходу. Проаналізовано 128 фразеологізмів щодо їх структури та семантики, визначено кількісні показники типів фразеологізмів на основі їх структурно-семантичної класифікації та домінуючі типи у кожній мові, досліджено неметафоричні ознаки концептів домашніх птахів і специфіка їх метафоричного переносу у порівнюваних мовах.

Ключові слова: *фразеологічна картина світу, фразеологізми з орнітонімами в німецькій, англійській, українській мовах, концепт, неметафоричні ознаки концептів, метафоричний перенос.*

Кирилюк М., Ставчук Н. Структурно-семантические и когнитивные особенности фразеологизмов с орнитонимами, обозначающими домашних птиц, в немецком, английском и украинском языках.

В статье идёт речь о сопоставлении семантики и структуры немецких, английских и украинских фразеологических единиц, обозначающих домашних птиц, и их углубленное описание на основе лингвокогнитивного подхода. Проанализировано 128 фразеологических единиц относительно их структуры и семантики, определены количественные показатели структурно-семантических типов фразеологизмов и преобладающие типы в

каждом из сопоставляемых языков, исследованы неметафорические признаки концептов домашних птиц и специфика их метафорического переноса в сопоставляемых языках.

Ключевые слова: фразеологическая картина мира, фразеологизмы с орнитонимами в немецком, английском, украинском языках, концепт, неметафорические признаки концепта, метафорический перенос.

Kyrylyuk M., Stavchuk N. Structural-semantic and cognitive features of phraseological units with ornithonyms, denoting poultry in the German, English and Ukrainian languages.

The article deals with the comparison of semantics and the structure of German, English and Ukrainian phraseological units denoting domestic birds and their in-depth description using the linguo-cognitive approach. 128 phraseological units were analyzed with respect to their structure and semantics, quantitative indicators of structural and semantic types of phraseological units and prevailing types in each of the compared languages were determined, nonmetaphorical characteristics of poultry concepts were studied, and specificity of their metaphorical transfer in the compared languages was investigated.

Key words: phraseological picture of the world, phraseological units with ornithonyms in German, English and Ukrainian, concept, nonmetaphorical characteristics of the concept, metaphorical transfer.

Фразеологічний фонд мови здавна привертав увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців. В українських лінгвістичних студіях питання семантики фразеологізмів були в полі зору таких дослідників, як В. Білоноженко, І. Гнатюк, М. Демський, Л. Скрипник, Г. Удовиченко, Д. Ужченко та ін. Зооніми в складі фразеологізмів досліджувалися на матеріалі англійської, французької, іспанської, турецької мов (Б. Ажнюк, А. Назарян, О. Корман, В. Гордлевський, Й. Буюккутлу, І. Покровська та ін.). Зооморфізми, а також частково орнітоніми, в українській мові

вивчали Д. Ужченко, О. Селіванова, І. Покровська та ін. Функціональні особливості зооморфізмів на матеріалі російської, англійської, французької та новогрецької мов дослідила А. Кіпріянова. Предметом досліджень ставали багатозначні орнітоніми в англійській та німецьких мовах (Н. Чернишенко, Н. Фортуна), переносні значення орнітонімів російської та іспанської мов (М. Кутьєва), національно-культурна специфіка назв птахів в українській та німецькій мовах (Л. Дробаха).

Разом з тим фразеологію вважають найкращим об'єктом для вивчення доволі складних процесів когнітивної обробки інформації у свідомості людини. Лінгвокогнітивний підхід до вивчення фразеології підтримує дослідниця Н. Петрова, вважаючи, що головним стимулом для створення фразеологічних одиниць є мислення народу [8, с. 223], а О. Назаренко та Д. Ужченко наголошують на їх взаємозв'язку з народною культурою, етносвідомістю, етноособистістю, національним менталітетом [6, с. 8; 10, с. 292-296].

У фразеології вирізняються праці, присвячені вивченню конотативних значень зоонімів та фразеологізмів із анімалістичним компонентом. Зоосемічний елемент властивий майже всім моделям світу. Більша чи менша його роль у формуванні картини світу зумовлена природним середовищем та історичним розвитком етносу, специфікою створеної ним культури. Кожна етнічна свідомість має свій, лише їй властивий спосіб осмислення світу за допомогою зоосемії.

Досліджуючи зоометафору у світлі антропоцентричності мови, І. Миронова стверджує, що основою для порівняння людей і тварин є помічені зовнішні ознаки та дії останніх і зауважує, що, як правило, при цьому порівнянні складається негативна оцінка людини.

Поясненням цього факту є те, що, по-перше, у свідомості людини більшість тварин є носіями негативних якостей, оскільки тваринний світ становить для людини певну небезпеку. По-друге, людина має комплекс свого роду зверхності відносно тварин, які стоять, на її думку, на нижчому

щаблі розвитку. По-третє, в орієнтованій на людину лексиці позитивна оцінка усвідомлюється як норма, натомість негативно марковані відхилення закріплюються за допомогою зоолексики світу [4, с. 150].

У процесі розвитку суспільства багато тварин набули культову значимість, і слова, які їх називають, обросли своєрідними асоціаціями і конотаціями, формуючи національний ономастичний і національний фольклор, фразеологію і пареміологічний фонд носіїв мови, які є найбільш стійкими пластами лексико-фразеологічного рівня і тому володіють «когнітивною пам'яттю». ФО відображають у своїй семантиці тривалий процес розвитку культури народу, тому дослідження ФО як цінного лінгвокультурологічного матеріалу дозволяє виявити якісні характеристики взаємозв'язку культури і мови.

Зооніми надають необмежені можливості для когнітивних досліджень, тому що «когнітивна пам'ять» зоосемічної лексики в різних мовах зберігає і відображає багатовіковий життєвий досвід етносу, а їх зіставний опис в складі фразеологізмів на матеріалі різних мов сприяє відтворенню загального і специфічного у світобаченні народів.

Метою наукової статті є порівняння складу, семантики та структури німецьких, англійських і українських фразеологічних одиниць з орнітонімами на позначення домашніх птахів та їх поглиблений опис крізь призму лінгвокогнітивного підходу.

Матеріал дослідження становлять німецькі, англійські та українські фразеологізми з компонентом-орнітонімом (128 одиниць), вилучені методом суцільної вибірки з фразеологічних і тлумачних словників німецької, англійської та української мов і інших лексикографічних джерел.

У нашому дослідженні мовний матеріал організовується за структурно-семантичною класифікацією О. Куніна, у межах якої виділяються такі типи фразеологічних одиниць (ФО):

1. Номінативні ФО, тобто фразеологізми, що означають предмети, явища тощо. 2. Номінативно-комунікативні ФО, до яких належать дієслівні ФО, що можуть трансформуватися в речення. 3. Вигуківі і модальні ФО, тобто такі, що виражають емоції, волевиявлення тощо, але не володіють предметно-логічним значенням. 4. Комунікативні ФО, тобто ФО зі структурою простого та складного речення [2, с. 243-331].

У межах нашого дослідження ми розглянемо ФО із концептами домашньої птиці ряду куроподібних в німецькій, англійській та українській фразеологічній картині світу (ФКС), як фрагменту відповідної мовної картини світу, що не є його дзеркальним відображенням, а формою, у якій фіксуються знання людини про навколишній світ.

Концепти *HUHN/ HEN/КУРКА*

Когнітивна структура концепту в німецькій фразеологічній картині світу представлена 18 ФО з таким компонентом, в англійській 24-ма, в українській – 21 ФО, які можна розділити на такі групи:

- в німецькій мові:

Номінативні:

ein dummes Huhn (дурна голова), *ein fideles Huhn* (реготуха), *ein komisches Huhn* (дивачка, дивна людина), *ein leichtsinniges Huhn* (тюхтій, невдаха), *ein verrücktes Huhn* (навіжена, дивакувата людина), *ein gelehrtes Huhn* (синя панчоха), *ein verregnetes Huhn* (мокра курка). (Всього 7 ФО)

Номінативно-комунікативні:

sein Huhn im Topf haben (добре себе забезпечувати, букв. мати курку у своєму горщику); *wie ein gerupftes Huhn aussehen* (мати вигляд як мокра курка); *mit den Hühnern schlafen gehen* (лягати спати з курями); *mit den Hühnern aufstehen* (вставати з півнями); *ein Gesicht haben, als hätten einem die Hühner das Brot weggefressen* (мати вигляд, ніби кури хліб відібрали, тобто розгублений); *wie Hühner im Regen hocken* (сидіти як кури під дощем). (Всього 6 ФО)

Вигуківі і модальні:

Da lachen ja die Hühner! (Курям на сміх!) (Всього 1 ФО)

Комунікативні:

Auch ein blindes Huhn findet auch mal ein Korn. (Букв. Сліпа курка також іноді зерно знаходить.) *Er guckte wie ein Huhn, wenn es donnert.* (Він дивився, наче приголомшений: букв. як курка, коли гримить.) *Hühner, die viel gackeln, legen wenig Eier.* (Курка, яка багато кудкудакає, несе мало яєць.) (Всього 3 ФО)

- в англійській мові:

Номінативні:

son (s) of a (the) white hen (син білої курки); *as fat as a hen in the forehead* (жирний, як лоб курки); *as fast as hen fills her belly* (швидкий, як курка, що набиває собі утробу); *mad as a wet hen* (навіжена як мокра курка); *like a hen on a hot griddle* (як курка на гарячій пательні); *as nice as a nun's hen* (така мила, як курка черниці). (Всього 6 ФО)

Номінативно-комунікативні:

to have both the egg and the hen (мати і курку і яйце); *to seek a hare in a hen's nest* (шукати зайця в курячому гнізді); *make one fly with Jackson's hens* (зробити когось банкрутом). (Всього 3 ФО)

Комунікативні:

He that comes of a hen must scrape (той, хто походить від курки мусить скребтися); *he has eaten the hen's rump* (він з'їв огузок курки : про того, хто найбільше говорить); *she holds up her head like a hen drinking* (вона закидає голову доверху, як курка, що п'є); *a black hen lays a white egg* (і чорна курка несе білі яйця); *the neighbour's hen lays the largest eggs* (сусідські кури несуть більші яйця); *it's not the hen that cackles the most that lays the most eggs* (не та курка, яка більше кудкудакає, несе більше яєць); *my dame fed her hens on thanks, but they laid no eggs if the hen does not prates he will not lay* (букв. для отримання від курки яєць недостатньо їй подякувати); *it is no good hen that cackles in your house and lays in another's* (букв. недобре, коли курка кудкудакає в одному будинку, а несеться в іншому). (Всього 15 ФО)

- в українській мові:

Номінативні:

потрібен як курці третя нога; розумний як попова курка; сліпа як курка; облізла як курка; красива як мокра курка; ситий як Химині кури; красива як мокра курка. (Всього 7 ФО)

Номінативно-комунікативні:

квокче як зозуляста курка; сокоче як курка; боїться, як курка дощу; сидить як курка на яйцях; упав в біду як курка в борщ тощо. (Всього 12 ФО)

Вигуківі і модальні:

Курям на сміх! (Всього 1 ФО)

Комунікативні:

кому що, а курці просо; кому весілля, а курці смерть. (Всього 2 ФО)

У структурно-семантичному відношенні можна констатувати, що у німецькій та українській мовах переважаючим для цього концепту є тип номінативних та номінативно-комунікативних ФО, тоді як в англійській мові домінують комунікативні фразеологізми. При цьому якраз у номінативних та номінативно-комунікативних ФО німецької та української мов більшою мірою об'єктивується метафорична концептуальна ознака *курка* – *особа/жінка*, тоді як серед концептуальних метафор англійської мов переважаючими є *курка* – *особа* (12 ФО), *курка* – *річ/абстрактне поняття* (10 ФО). Жінка, яка асоціюється з куркою в порівнюваних мовах, недалека, дивакувата, легковажна, неврівноважена, навіть дещо навіжена, неприваблива зовні (мокра курка). Крім того лише в німецькій та українській мові виявлено по одній ФО вигуково-модального типу (*Da lachen ja die Hühner! Курям на сміх!*).

ФО порівнюваних мов виділяють неметафоричні концептуальні ознаки, що описують фізичні властивості та здатності цієї птиці. Одна з таких ознак – концептуальна ознака, що означає фізичну особливість курки нести яйця. Вона представлена найбільшою кількістю англійських ФО (6), усі з

яких належать до групи комунікативних. У ФКС українців концептуальна ознака, що означає фізичну особливість курки нести яйця та висижувати курчат, представлена у 7 ФО: *надулася, як квочка; заклопотана, як квочка коло курчат; засиділася, як квочка на яйцях; як квочка з курчатами розходилася; як квочка перед бурею; як квочка з курчатами (мати з дітками); щастить як тій курці, що качата водить*, тоді як у німецькій мові ця ознака актуалізується мінімально.

Курка є традиційною стравою англійців, що відображено у АФКС фразеологічними одиницями *he has eaten the hen's rum* та *like a hen on a hot griddle*. Аналогічно і в інших порівнюваних мовах ми знаходимо відображення концептуальної ознаки *курка – це їжа*: в нім. *Sein Huhn im Topf haben* (добре себе забезпечувати); в укр. *упав в біду як курка в борщ; кому весілля, а курці смерть* тощо.

Отже, нами проаналізовано 17 німецьких, 24 англійських та 22 українські ФО з концептом КУРКА у порівнюваних мовах. Виявлено, що спільними метафоричними ознаками для концепту в німецькій та українській мовах є ознаки *курка – це особа*, *курка – це особа/жінка*, що відображено у більшості німецьких та українських ФО, тоді як в англійській ФКС, особливо в ФО комунікативного типу, об'єктивується метафорична концептуальна ознака більш широкого спектру *курка – це особа/річ/абстрактне поняття*, оскільки більшість одиниць такого структурного типу співвідносяться з динамічною ситуацією, тобто є ситуативно орієнтованими стосовно напрямку метафоризації [5, с. 194-196]. Спільною для усіх порівнюваних мов є також концептуальна ознака *курка – це їжа*, що відображено 1 ФО німецької ФКС та 2 ФО української ФКС і ознака *курка носить яйця* представлена 1 німецькою, 6 англійськими та 3 українськими ФО.

Відмінним є те, що концептуальна ознака *курка – це мати* відображена переважно українськими ФО (7), жодною – німецькою, а в англійській мові представлена імпліцитно.

Концепти *НАНН/СОСК/ПІВЕНЬ*

Когнітивна структура концепту в німецькій фразеологічній картині світу представлена 15 ФО з таким компонентом в англійській 17-ма, в українській – 13-ма, які можна розділити на такі структурно-семантичні групи:

- в німецькій мові:

Номінативні:

der gallische Hahn (гальський півень: символ Франції); *der grüne Hahn* (розм. жандарм); *stolz wie ein Hahn*; *mit dem ersten Hahnenschrei* (з першими півнями); *vom Hahnenschrei bis zum Eulenruf* (з ранку до півночі). (Всього 5 ФО)

Номінативно-комунікативні:

Hahn im Korbe sein; (єдиний чоловік у жіночому товаристві); *j-m den roten Hahn aufs Dach setzen* (пустити комусь червоного півня: підпалити його будинок); *wie der Hahn auf dem Mist losgehen* (походжати як півень на гноїщі); *so viel wie der Hahn vom Eierlegen verstehen* (розбиратися в чомусь, як півень у кладці яєць); *wie zwei Hähne aufeinander losgehen* (наскакувати один на одного як два півні). (Всього 6 ФО)

Комунікативні:

Jeder Hahn ist König auf seinem Mist (Кожен півень король на своєму гноїщі). *Zwei Hähne taugen nicht auf einem Mist* (Два півні не уживаються разом на одному гноїщі). *Kein Hahn kräht mehr danach*. (Ніхто про це більше не згадує, букв. ніякий півень про це більше не кричить). (Всього 3ФО)

- в англійській мові:

Номінативні:

a cock and bull story (вигадка, нісенітниця, казка про білого бичка); *the cock of the walk* (ватажок, головна персона); *cock on his own dunghill* (хазяїн становища); *the red cock* (червоний півень); *cock in the henhouse* (букв. півень в курятнику); *a cock of a different hackle* (зовсім інший супротивник); *like Teague's cocks that fought one another, though all were of the same side* (півні, що

воюють між собою, хоча вони на одній стороні); *as game as a fighting cock* (бойовий півень); *as proud as a cock* (гордий як півень); *as mean as a rooster in at hunderstorm* (як півень в грозу); *a rooster one day and a feather duster the next* (букв. одного дня півень, іншого лише пір'я). (Всього 11 ФО)

Номінативно-комунікативні:

to rule the roost (командувати, керувати); *to live like fighting cocks* (жити як бойовий півень). (Всього 2 ФО)

Комунікативні:

a cock crows best on his own dunghill (півень найкраще співає на своєму гноїщі); *who eats his cock alone must saddle his horse alone* (букв. хто сам їсть свого півня, той сам сідлає свого коня); *that cock will not fight*; (цей півень не буде битися); *every cock sings in his own manner* (кожен півень співає по-своєму). (Всього 4 ФО)

- в українській мові:

Номінативні:

діло півняче; як півень на тік; червоний (вогняний) півень. (Всього 3 ФО).

Номінативно-комунікативні:

пустити (червоного) півня; співати півнем; ловити півня; наскакувати півнем; виступати півнем; вставати з півнями; ходити півнем. (Всього 7 ФО)

Комунікативні:

ще й півні не співали; півень убрід переходить; треті півні проспівали. (Всього 3 ФО)

У структурно-семантичному відношенні можна відмітити перевагу у всіх трьох мовах ФО номінативного та номінативно-комунікативного типу, коли їх когнітивні значення виявляються більш однозначними.

Насправді, аналізуючи ФО порівнюваних мов, ми виявили спільні метафоричні ознаки для цього концепту, а саме: півень має бійцівські

здатки, півень володіє лідерськими якостями, півень співає та червоний півень є віщуном пожежі.

У німецьких ФО на кшталт *Jeder Hahn ist König auf seinem Mist. Zwei Hähne taugen nicht auf einem Mist*, як і в англійських *a cock crows best on his own dunghill* об'єктивується концептуальна ознака *півень не терпить суперництва*, в англійській ФО *as proud as a cock* концептуальна ознака *півень гордий*, а у німецькій ФО *Hahn im Korbe sein* та англійській *cock in the henhouse* ознака *єдиний чоловік у жіночому товаристві*.

У німецькій та українській мовах фразеологізми із цим концептом пов'язані також з його голосом, вранішнім співом: *вставати з півнями (першими, другими, третіми), ще й півні не співали, співати півнем, треті півні проспівали; mit dem ersten Hahnenschrei; beim ersten Hahnenschrei aufstehen*. Крім того в українській ФКС фразеологізм *співати півнем* має метафоричне значення бути улесливим.

В англійській мові концептуальна ознака *a cock sings (півень співає)* реалізується зі значенням індивідуальної особливості в комунікативній ФО *every cock sings in his own manner*.

Концептуальна ознака *червоний півень як вогонь* об'єктивується німецькими ФО *der rote Hahn* і *j-m den roten Hahn aufs Dach setzen* та англійською ФО *the red cock*.

Український фольклорний образ *червоний півень*, унаслідок подібності за кольором переноситься на вогонь, а відтак – на пожежу, що знаходить відображення в ФО *червоний півень, пустити червоного півня*. На рівні цієї концептуальної ознаки ми спостерігаємо ідентичність у всіх порівнюваних мовах.

У ФКС українців відбиті побутові спостереження за цим птахом, що є її відмінною концептуальною ознакою: *півень убрід переходить* (мілка річка), *мов півень на тік* (дуже обережно, обачно), *діло півняче* (те, що не стосується когось).

Отже, нами проаналізовано 14 німецьких, 17 англійських та 13 українських ФО з концептом *НАHN/COCK/ПВЕНЬ*. Виявлено, що переважаючою спільною метафоричною ознакою для цього концепту в порівнюваних мовах є *півень – особа/чоловік* тобто для цього концепту метафоричний перенос набуває досить чіткої гендерної диференціації [Москаленко, с. 191-196]. Втім спостерігається також реалізація метафори *півень – річ/абстрактне поняття*, як і *півень – їжа*, останнє представлено в англійській ФКС імпліцитно.

Концепт HÜHNCHEN/ CHICKEN/КУРЧА

Когнітивна структура концепту представлена в німецькій як і в українській фразеологічній картині світу 3-ма ФО з таким компонентом в англійській 15-ма, які можна розділити на такі структурно-семантичні групи:

- в німецькій мові:

Номінативно-комунікативні:

ein Hühnchen mit j-m zu rufen haben (зводити рахунки з кимось); *sich wie Müllers Hühnchen nähren*. (Всього 2 ФО)

Комунікативні:

Die Hühnlein verkaufen, noch ehe die Eier gelegt sind (букв. продавати курчат, перш ніж знесли яйця). (Всього 1 ФО)

- в англійській мові:

Номінативні:

Mother Carey's chicken (букв. курчата мами Кері); *chicken feed* (дурниця, нісенітниця); *a chicken and egg situation* (букв. ситуація курки і яйця); *chicken scratch* (букв. куряча царапина); *like a headless chicken* (букв. як курка без голови); *as weak as a chicken* (слабкий як курча). (Всього 6 ФО)

Номінативно-комунікативні:

to have January chicks (букв. мати січневих курчат); *to be no chicken* (букв. не бути курчам); *to be no spring chicken* (не бути весняним курчам); *to go to bed with the chickens* (рано лягати

спати, букв. з курчатами); *to run around like a chicken with its head cut off* (бігати, як курча без голови); *to count one's chickens* (рахувати чиїхось курчат). (Всього 6 ФО)

Комунікативні:

do not count your chickens before they are hatched (не рахуй курчат, перш ніж вони вилупилися); *though the fox runs the chicken hath wings* (букв. хоча лисиця біжить, у курчати є крила); *the chickens have come home to roost* (він чи вона дістає те, до чого сам призвів (сама призвела)). (Всього 3 ФО)

- в українській мові:

Номінативні:

наче курчат погубив. (Всього 1 ФО)

Номінативно-комунікативні:

курчат лічити. (Всього 1 ФО)

Комунікативні:

з вареної крашанки курча висидить. (Всього 1 ФО).

Комунікативні ФО в німецькій мові *Die Hühnlein verkaufen, noch ehe die Eier gelegt sind*, в англійській мові *do not count your chickens before they are hatched*, як і *курчат лічити* в українській містять метафору курча з конотативним значенням *підводити підсумки, оцінювати результати*.

Німецька номінативно-комунікативна ФО *sich wie Müllers Hühnchen nähren* та англійські на кшталт *as weak as a chicken* реалізують ознаку курча – це те, що вилуплюється з яйця, слабе тендітне створіння, постійно потребує їжі, але мало з'їдає. Однак в англійській мові концептуальні ознаки при описі фізичних характеристик концепту та його звичок виявляються значно ширшими та детальнішими, що зумовлює значну кількісну перевагу ФО з концептом КУРЧА в англійській ФКС (15 ФО): курчата мають крила (*though the fox runs the chicken hath wings*), рано повертаються на сідало (*to go to bed with the chickens*), можуть шкребтисся (*chicken scratch*) тощо. Їх відмінною концептуальною ознакою виявляється сезон

року, коли курчата вилуплюються з яйця: якщо зимою – це нетипове явище (*to have January chicks*), якщо восени, то такі курчата невдалі, а весною – найкращі (*to be no spring chicken*) [5, с. 193].

Щоправда, слід зазначити, що деякі із цих ознак, характерні і для концепту КУРКА, тому в інших порівнюваних мовах зазнали метафоричного переносу з цим концентом. Наприклад, *лягати спати з курями* в українській мові та *mit den Hühnern schlafen gehen* у німецькій мові.

Номінативна ФО української ФКС мов курчат *погубив* має конотацію бути розгубленим, мати розпачливий вигляд тощо, а українська комунікативна ФО з *вареної крашанки курча висидить* описує надзвичайно хитру та спритну людину.

Отже, ми можемо зазначити, що фразеосемантичне поле ФО порівнюваних мов співпадає у тому, що *курча – це людина, курча – річ/абстрактне поняття*. При цьому метафоричне перенесення цього компонента фразеологізму на особу в англійській мові має місце частіше всього при описі дітей та людей молодого віку [5, с. 194].

Підсумовуючи розгляд особливостей ФО із концептами домашніх птахів, ми узагальнили їх структурно-семантичні характеристики у таблиці кількісних даних згідно структурно-семантичної класифікації О. Куніна. (Всього 128 ФО)

Назва птаха / група структурно-семантичної класифікації О. Куніна	Hühnchen		курка/квочка	Hühnchen		півень	Hühnchen		курча	Всього		
	Німецькі ФО	Англійські ФО	Українські ФО	Німецькі ФО	Англійські ФО	Українські ФО	Німецькі ФО	Англійські ФО	Українські ФО	Німецькі ФО	Англійські ФО	Українські ФО
Номінативні	7	6	7	5	11	3	-	6	1	12	23	11

Номінативно-комунікативні	6	3	12	6	2	7	2	6	1	14	11	20
Вигуківі	1	-	1							1	-	1
Комунікативні	3	15	2	3	4	3	1	3	1	7	22	6
Всього	17	24	22	14	17	13	3	15	3	34	56	38

Одержані дані засвідчують значну кількісну перевагу англійських ФО із концептом домашніх птахів у порівнянні з ФО німецької та англійської мови. При цьому очевидним є переважання серед англійських ФО одиниць номінативного та комунікативного типу, у німецькій та українській мовах номінативного та номінативно-комунікативного.

При розгляді когнітивних особливостей ФО з орнітонімами аналізу підлягали неметафоричні ознаки концептів домашніх птахів та специфіка їх метафоричного переносу у порівнюваних мовах. Стосовно першого, то структури розглянутих концептів мають схожі риси, які проявляються в поділі концептуальних ознак на групи, що описують фізичні характеристики, поведки та звички птахів, ознаки, пов'язані з вживанням їжі, як і суб'єктивні уявлення людини про домашніх птахів та традиції вживання певних видів птахів у їжу. Стосовно метафоричного переносу, то він здійснюється передусім на людину, (гендерно і соціально орієнтовано чи неорієнтовано), а також на матеріальні та абстрактні об'єкти.

Зрештою міжмовне зіставлення означених фразеологізмів засвідчило значну кількість міжмовних співпадань, зокрема в загальних принципах метафоризації, хоча відсутність повної відповідності у ФКС однієї мови у порівнянні з іншою відображає загальну для фразеологічних систем тенденцію бути носіями культурної інформації того чи іншого народу.

Не приходитьсь говорити про повну тотожність семантичного та когнітивного поля навіть у випадку мінімальних розбіжностей. Адже

когнітивна пам'ять зоосемічної лексики в різних мовах зберігає і відображає багатовіковий життєвий досвід етносу, його світогляд і духовну культуру і якраз зооніми, у нашому випадку орнітоніми, відтворюють загальне і специфічне в світобаченні через людські риси і явища навколишньої дійсності.

Список умовних скорочень

АФКС – англійська фразеологічна картина світу

УФКС – українська фразеологічна картина світу

НФКС – німецька фразеологічна картина світу

ФКС – фразеологічна картина світу

ФО – фразеологічна одиниця

Література

1. Вальчук Г. В. До питання про картину світу та про зв'язок мови й мислення / Г. В. Вальчук // Мова і культура. – 2000. – Вип. 2. – Т. I : Філософія язика и культуры. Культурологический компонент язика. – С. 34–37.
2. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М. : Высш. шк., Дубна : Изд. Центр «Феникс». – 1996. – 380 с.
3. Маслова В. Лингвокультурология : [уч. пос. для ст-в высш. учеб. заведений] / В. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
4. Миронова И. В. Зоометафора в свете антропоцентричности языка / И. В. Миронова // Методологические проблемы когнитивной лингвистики / [под ред. И. А. Стернина]. – 2001. – С. 149-151.
5. Москаленко А. В. Концепт HEN в английской фразеологической картине мира / А. В. Москаленко // Вестник Санкт-Петербургского ун-та. Сер. 9. Выпуск 2. Июнь 2012. – С. 191-196.
6. Назаренко О. В. Українська фразеологія як вираження національного менталітету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук :

- спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Назаренко. – Дніпропетровськ, 2001. – 18 с.
7. Манакін В. Когнітивна лінгвістика та доцільність для сучасного мовознавства / В. Манакін // Наукові записки – Вип. 95 (1). – Серія : Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград : РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – С. 10–14.
  8. Петрова Н. Д. Семантичні механізми в процесі фразотворення / Н. Д. Петрова // Мови європейського культурного ареалу: розвиток і взаємодія. – 1995. – С. 222–232.
  9. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія / О. О. Селіванова. – К. – Черкаси : Брама, 2004. – 276 с.
  10. Ужченко Д. форми виявлення культурно-національної семантики українських зоофразеологізмів / Д. Ужченко // Лінгвістичні студії. – 2000. – Вип. 6. – С. 292-296.

Список лексикографічних джерел

1. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К. Т. Баранцев. – 3-тє вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с.
2. Німецько-український фразеологічний словник : У 2 т. / Уклад.: В. І. Гавриць, О. П. Пророченко. – К. : Рад. шк., 1981. – Т.1. – 416 с., Т.2. – 382 с.
3. Словник фразеологізмів української мови / НАНУ ; Ін-т укр. мови; укл. В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко. – К. : Наукова думка, 2003. – 1104 с.
4. Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich : Dudenverlag. – 1989. – 1816 S.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. Essex : Longman Dictionaries, 1995. – 1668 p.